

Pedagóguskutatás 2023

Gyorsjelentés

Budapest, 2023. május 23.

készítette: Susánszky Pál

1. A kutatás rövid bemutatása

A Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézetének kutatói online kérdőíves vizsgálatot végeztek pedagógusok körében, melynek célja az oktatási tiltakozásokkal és követelésekkel, valamint a közoktatásban tapasztalt nehézségekkel kapcsolatos vélemények feltérképezése volt.

A vizsgálati minta kialakítása a nyilvánosan hozzáférhető KIR és SZIR¹ rendszerek adatai alapján történt. Az adatok területi felbontásban (Magyarország régiói), az iskola fenntartója (állami, magán, egyházi) és az iskola típusa (általános iskola, gimnázium, szakképző intézmény) szerint álltak rendelkezésre. A mintavétel rétegzett, nem egyenlő bekerülési valószínűségű, klaszter mintavételi eljárással történt. Az online kérdőív linkje egy felkérőlevél kíséretében 581 iskola pedagógusainak került kiküldésre. Az érvényesen kitöltött kérdőívek száma 725, amit a pedagógusok 148 iskolából küldtek vissza. Az adatokat a fenti dimenziók mentén súlyoztuk. a gyorsjelentésben bemutatott elemzéseket a súlyozott adatbázison végeztük el.

Az adatfelvétel 2023. március 31. és május 1. között zajlott. A kitöltési hajlandóságot ajándékutalvány sorsolással ösztönöztük, melyet 2023. május 4-én 100.000 Ft értékben sorsoltunk ki.

A kérdőív az iskolai és demográfiai háttér feltárása mellett a közoktatásban tapasztalt legfontosabb problémákra, a pedagógus tiltakozások megítélésére, és a tiltakozási részvétellel összefüggő tényezőkre fókuszált.

A vizsgálatban való részvétel önkéntes volt. A válaszadók beazonosítására alkalmas egyedi azonosító nem került rögzítésre. A kutatás rendelkezik a Társadalomtudományi Kutatóközpont Kutatásetikai Bizottságának engedélyével (ügyiratszám: 1-FOIG/26-13/2023).

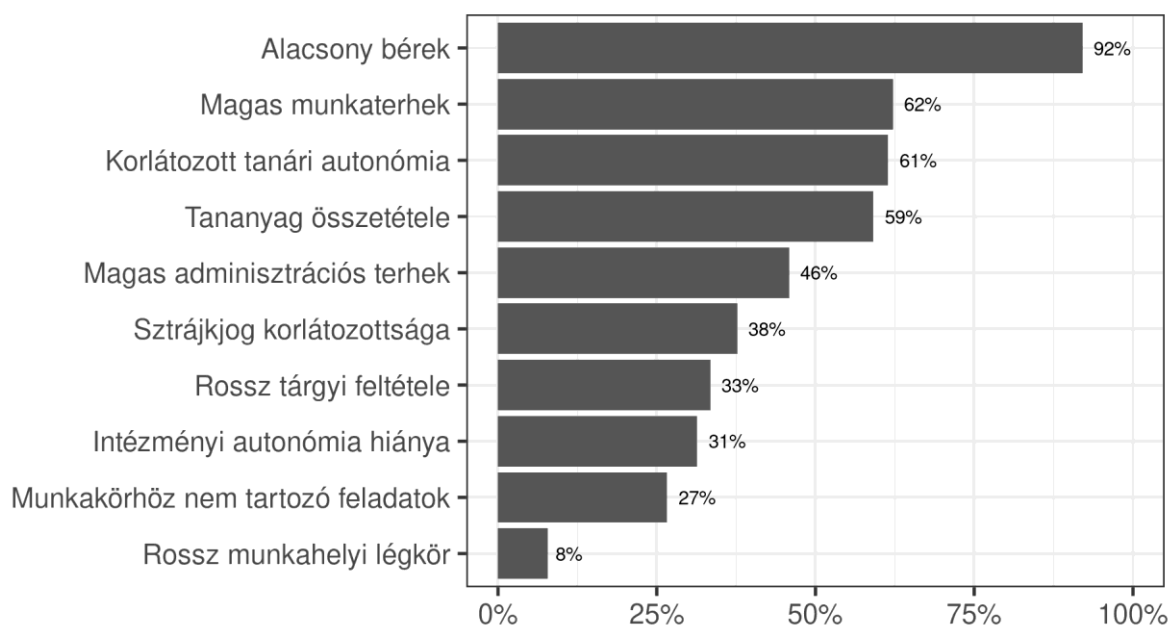
2. Eredmények

2.1. A pedagógusok véleménye a közoktatásban megjelenő problémákról

Mivel a tiltakozások minden esetben valamilyen elégedetlenségből fakadnak, ezért szükséges megismerni azokat a problémákat, amiket a pedagógusok a közoktatásban fontosnak tartanak. A

¹ Köznevelés információs rendszere (KIR): <https://dari.oktatas.hu/kirpub/index>; Szakképzés információs rendszer (SZIR): <https://szir.nive.hu/publikus/intezmeny-kereso>

kérdőívben felsorolunk néhány olyan, az oktatással kapcsolatos problémát², amiről a sajtóban lehet olvasni, és arra kértük a válaszadókat, hogy jelöljék meg azt az ötöt, amit a legfontosabbnak tartanak. Az 1. ábrán a választások relatív gyakoriságait mutatjuk be. A pedagógusok szerint ma a legfontosabb 5 problémát az alacsony bérek (92%), a magas munkaterhek (62%), a tanári autonómia hiánya (61%) a tananyag nem megfelelő összetétele (59%), valamint az adminisztrációs terhek jelentik (46%). Az észlelt problémákban statisztikailag szignifikáns eltéréseket tapasztalhatunk az iskola fenntartója szerint. A tananyag összetételét ($\text{Khi}^2=8,4$; $p<0,05$) és a munkakörhöz nem tartozó feladatokat nagyobb arányban jelölték meg az egyházi iskolákban, mint a magán vagy állami iskolákban tanítók. Ezzel szemben az állami intézményben tanítók az oktatás és tanulás rossz tárgyi feltételeit ($\text{Khi}^2=33,7$; $p<0,001$) és az intézményi autonómia hiányát ($\text{Khi}^2=15,9$; $p<0,001$) jelölték meg nagyobb arányban.

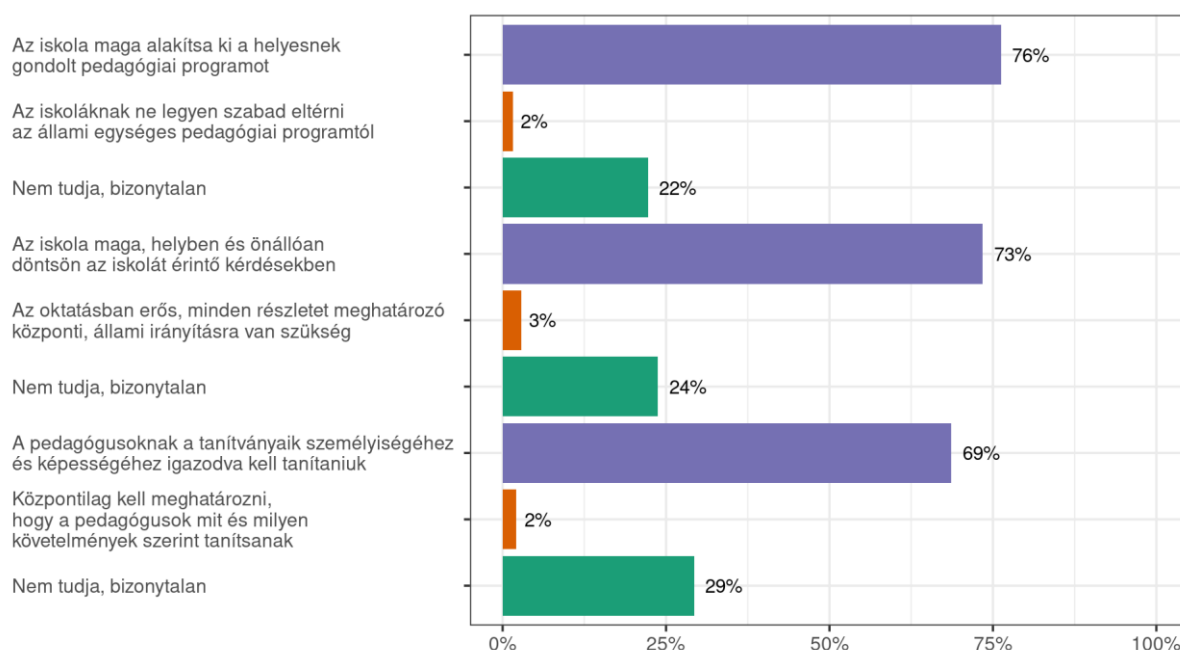

1. ábra: A közoktatásban előforduló problémák megjelölésének relatív gyakorisága (%)

Egy másik kérdésben arra voltunk kíváncsiak, hogyan értékelik a pedagógusok az elmúlt években megjelent különböző, az oktatás szervezésével kapcsolatos álláspontokat. Válaszadóinkat arra kértük, hogy két markánsan különböző álláspont közül döntsék el, saját véleményükhöz melyik áll közelebb. Az egyik álláspont az oktatás központosításának szükségességét hangsúlyozta, míg a másik álláspont az intézmény/pedagógus autonómiáját, kompetenciáját. A felsorolt állítás párok a következők voltak:

2 2022. decemberében nem reprezentatív pedagógus mintán pilot jelleggel kipróbáltuk a kérdőívet. A pilot kérdőívben a problémákat hasonló zárt kérdéssel kérdeztük, de a kitöltők az egyes itemekhez megjegyzést fűzhettek, valamint *egyéb* kategóriaként olyan problémát is megjelölhettek, ami a listán nem szerepelt. A problémák listáját a megjegyzések és az egyéb kategóriára adott válaszok figyelembevételével alakítottuk ki.

- Az iskola maga, helyben és önállóan döntsön az iskolát érintő kérdésekben. vs.
Az oktatásban erős, minden részletet meghatározó központi, állami irányításra van szükség.
- Az iskola maga alakítsa ki a helyesnek gondolt pedagógiai programot. vs.
Az iskoláknak ne legyen szabad eltérni az állami egységes pedagógiai programtól.
- A pedagógusoknak a tanítványaik személyiségéhez és képességéhez igazodva kell tanítaniuk. vs.
Központilag kell meghatározni, hogy a pedagógusok mit és milyen követelmények szerint tanítsanak.

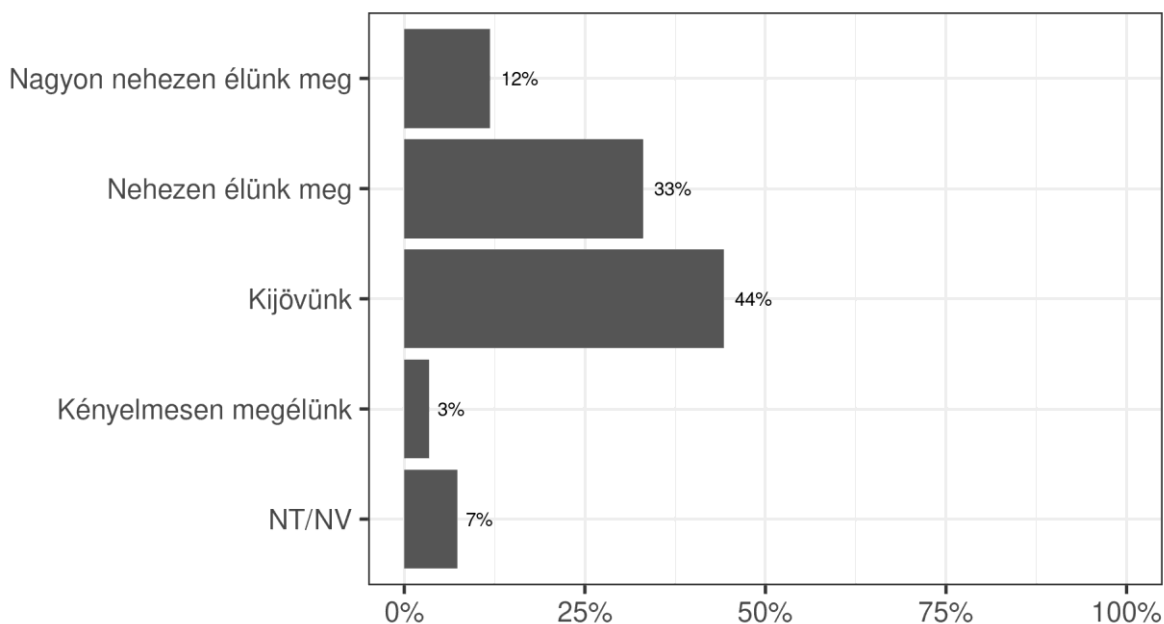
2. ábra: Az oktatás szervezésével kapcsolatos álláspont párokra adott válaszok aránya (%)

Az eredmények szerint (2. ábra), a pedagógusok háromnegyede, kétharmada támogatja az intézményi, illetve pedagógusi autonómiát, szemben a központosítással, amit mindössze 2-3 százalékuk támogat. Fontos megjegyezni, hogy a pedagógusok körülbelül egynegyede bizonytalan az autonómia-központosítás kérdésében. Ezek a válaszadók vagy az „is-is” opciót választották, vagy nem tudtak, nem akartak a kérdésre válaszolni.

2.2. Pedagógusok anyagi helyzete

Mivel a pedagógusok a legnagyobb arányban az alacsony béreket jelölték meg, mint legfontosabb problémát, vizsgáltuk a pedagógusok háztartásának szubjektív anyagi helyzetét. Ehhez az alábbi

kérdést tettük fel: *Melyik leírás közelíti meg leginkább az Önök háztartásának jelenlegi jövedelmi helyzetét?*

3. ábra: A válaszadói háztartások szubjektív anyagi helyzetét leíró kategóriák gyakorisága (%)

A 3. ábrán jól látható, hogy a pedagógusok 44 százaléka „kijön” a jövedelméből, 33 százaléuk nehezen, vagy nagyon nehezen él meg jövedelméből, és mindössze 3 százaléuk nyilatkozott úgy, hogy háztartásuk anyagi helyzete jó, vagy kiváló (kényelmesen megélnek). Az eredmények értelmezésénél figyelembe kell venni, hogy a kérdés a pedagógus háztartásának jövedelmi helyzetére vonatkozott, nem pedig saját jövedelmére.

Az intézmény fenntartója, az iskola típusa, vagy településtípus szerint vizsgálva nem tapasztalhatóak szignifikáns eltérések a pedagógusok háztartásának szubjektív anyagi helyzetében.

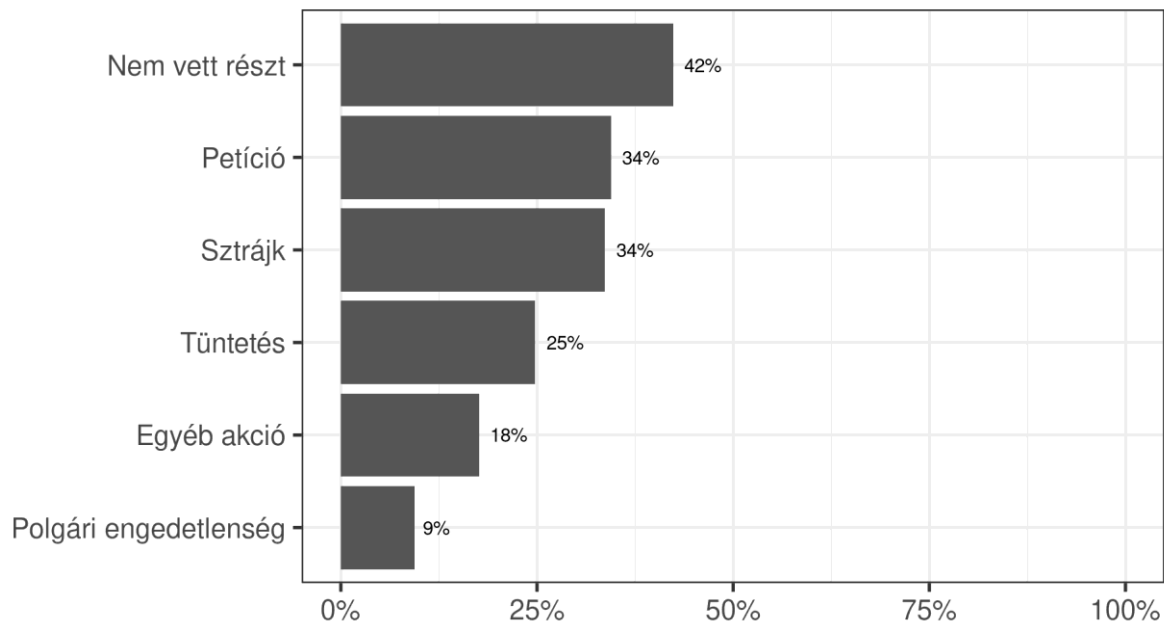
2.3. A pedagógusok tiltakozási részvétele és hajlandósága

2022. január és 2023. április között számos, oktatással kapcsolatos, tiltakozó akciót szerveztek, melyek között találunk hivatalos sztrájkot, polgári engedetlenséget, tüntetést, élőláncot és még egy sor különböző tiltakozási formát.

A kérdőív központi blokkjában a különböző tiltakozási formákról kérdeztük a válaszadókat. Elsőként arra voltunk kíváncsiak, mennyire támogatják az oktatásügyi tiltakozásokat. A válaszadónak a véleményüket egy 6-fokú skálán kellett megadniuk, ahol az 1-es érték azt jelölte, hogy egyáltalán nem ért egyet, a 6-os érték pedig a teljes egyetértést jelölte. A válaszadók 86 százaléka egyetért a

tiltakozások céljával (4-es vagy nagyobb értéket választott a 6-fokú skálán), 12 százalékuk nem ért egyet, valamint további 2 százalékuk nem tudott vagy nem akart válaszolni a kérdésre.

Ezt követően azt kérdeztük meg, milyen tiltakozási formákban vettek részt az elmúlt egy évben.

4. ábra: A különböző tiltakozási formákon résztvevők aránya (%) az elmúlt évben

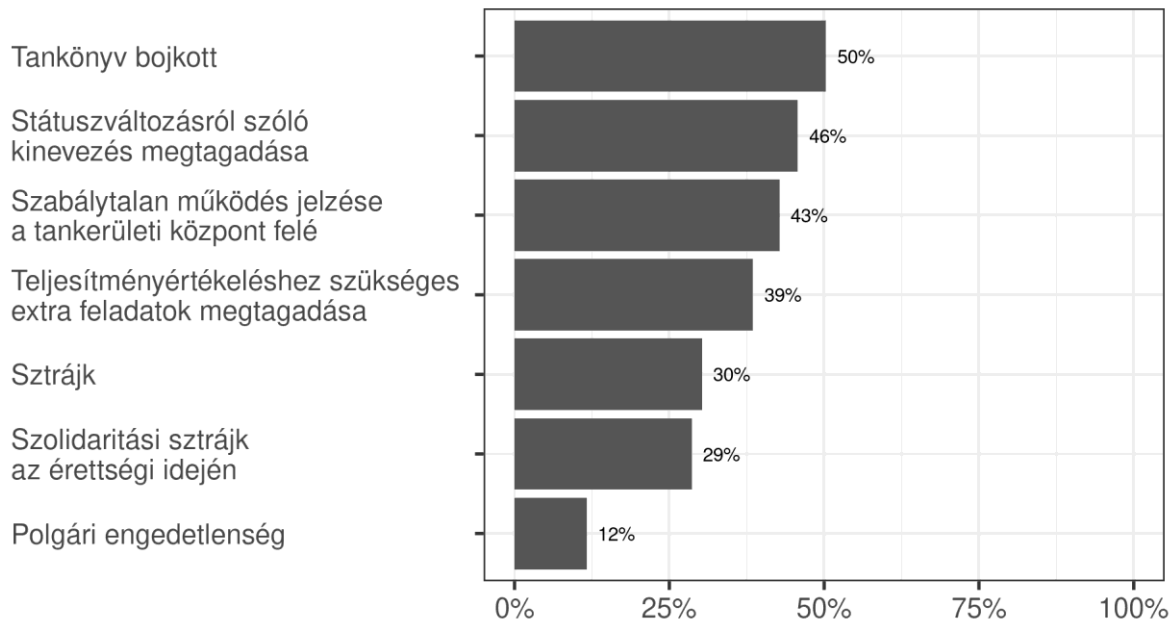
A 4. ábráról leolvasható, hogy a pedagógusok kb. kétötöde (42%) volt passzív, és közel három ötöde (58%) részt vett valamilyen tiltakozási formában. Egyharmaduk választotta a petíció aláírását, és egyharmaduk vett részt sztrájkban. A pedagógusok egynegyede vett részt tüntetésen, és körülbelül egytizedük polgári engedetlenségben.

A részvételi aktivitást fenntartó és iskolatípus szerint vizsgálva szignifikáns különbségek tapasztalhatóak. A magán fenntartású iskolákban voltak a legnagyobb arányban aktívak a pedagógusok. Kisebb arányban voltak aktívak az állami intézményekben valamint az egyházi fenntartású iskolákban. Az iskola típusa szerinti bontásban pedig úgy találtuk, hogy a gimnáziumokban szignifikánsan magasabb volt a részvételi arány, mint az általános iskolákban és a szakképző intézményekben.

A részvételi arányok a magyar társadalom egészére jellemző részvételi adatoktól jelentősen eltérnek. Az European Social Survey kutatássorozat adatai szerint Magyarországon a teljes népesség körülbelül 3 százaléka vesz részt tüntetésen és 5-6 százaléka ír alá valamilyen petíciót³.

³ Róbert Péter és Susánszky Pál (2022) *A munkaerő-piaci és a politikai részvétel összefüggései nemzetközi összehasonlításban*. In: Társadalmi Riport 2022. Társadalmi Kutatási Intézet Zrt, Budapest, pp. 415-429.

A fent bemutatott adatok azt jelzik, hogy a pedagógusok az elmúlt évben kiemelkedően aktívak voltak, és a magyarországi tiltakozási kultúrától eltérő, lényegesen nagyobb mértékben vettek részt az oktatásüggyel kapcsolatos tiltakozásokban.

5. ábra: A jövőbeli tiltakozási formákra vonatkozó határozott részvételi szándékot jelölők gyakorisága (%)

Az elmúlt egy év részvételére vonatkozó kérdést követően a jövőbeli részvételi hajlandóságra kérdeztünk. A sztrájkon és a polgári engedetlenségen túl további lehetséges jogszerű és jogsértő tiltakozási formákat soroltunk fel. A tankönyv bojkott, a státuszváltozásról szóló kinevezés megtagadása, a szabálytalan működés tankerület felé történő jelzése, az érettségi idején megszervezett sztrájk jogszerű tiltakozási formák, míg a pedagógus teljesítményértékeléshez szükséges extra feladatok megtagadása jogsértő tiltakozási forma.

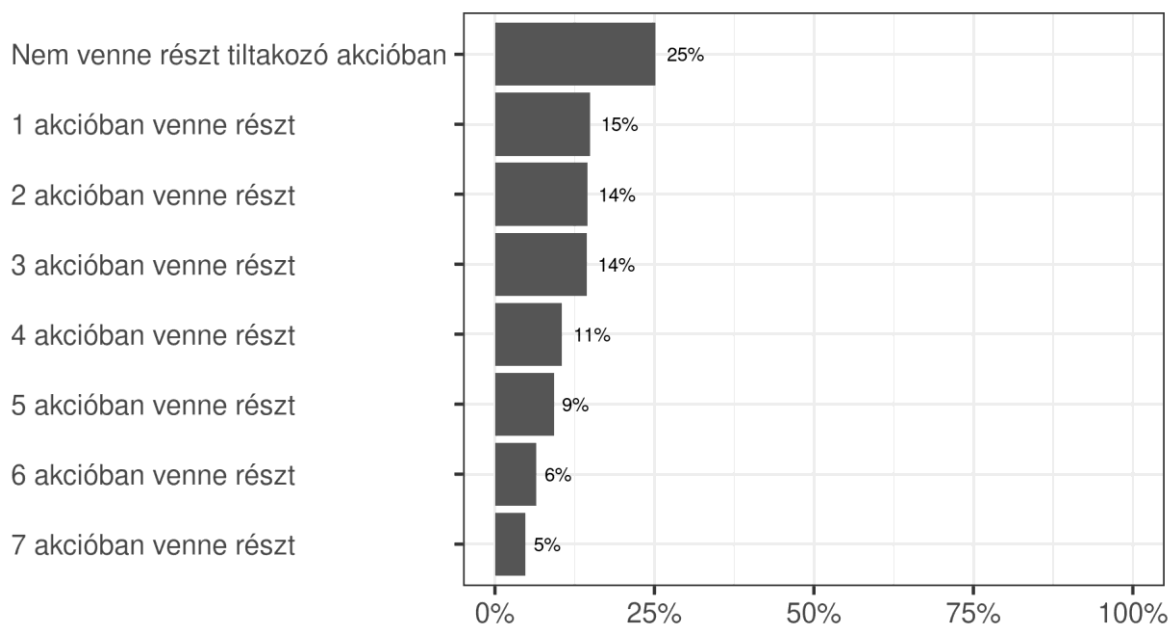
Az egyes részvételi formákban való hajlandóságot 6-fokú skálán mértük, ahol az 1-es érték azt jelentette, hogy biztosan nem vesz részt, a 6-os érték pedig, hogy biztosan részt vesz. Az 5. ábrán a hatfokú skálán 4-es vagy nagyobb értéket jelölők arányát ábrázoljuk.

A legnépszerűbb tiltakozási formák közé a nem konfrontatív tiltakozási eszközök tartoznak, mint a tankönyvek bojkottja (50%) vagy a szabálytalan működés jelzése a tankerületi központ felé (43%). A pedagógusok 46 százaléka válaszolt úgy, hogy (többé-kevésbé) hajlandó lenne megtagadni a státuszváltozásról szóló kinevezést. Azt nem tudjuk, vajon a válaszadók tisztában voltak-e azzal, hogy ennek következménye a pedagógus szerződés megszűnése.

Végül a válaszadók 30 százaléka lenne hajlandó részt venni sztrájkban és 12 százalékuk polgári engedetlenségben. Ezek az arányok körülbelül megegyeznek az elmúlt egy évben sztrájkban (34%), illetve polgári engedetlenségben (9%) résztvevő pedagógusok arányával.

Mivel többféle tiltakozási formáról kérdeztük a válaszadókat, megvizsgálhatjuk, hány részvételi formában lennének hajlandóak részt venni.

A 6. ábrán bemutatott eredmények szerint a válaszadók egynegyede (25%) semmilyen tiltakozó akcióban sem venne részt. Ugyanakkor háromnegyedük (75%) legalább egyféle tiltakozó akcióban hajlandó lenne részt venni, közel felük (46%) pedig akár 3 vagy több tiltakozó formában is hajlandó lenne részt venni.

6. ábra: Hány részvételi formában lenne hajlandó részt venni?

Az eredmények azt mutatják, hogy a részvételi hajlandóság magasnak mondható, és ha a szervezőknek sikerül mozgósítani a potenciális résztvevőket, akkor hasonló méretű tiltakozásokra számíthatunk a közeljövőben is.

2.4. A környezet támogatása a tiltakozási részvételben

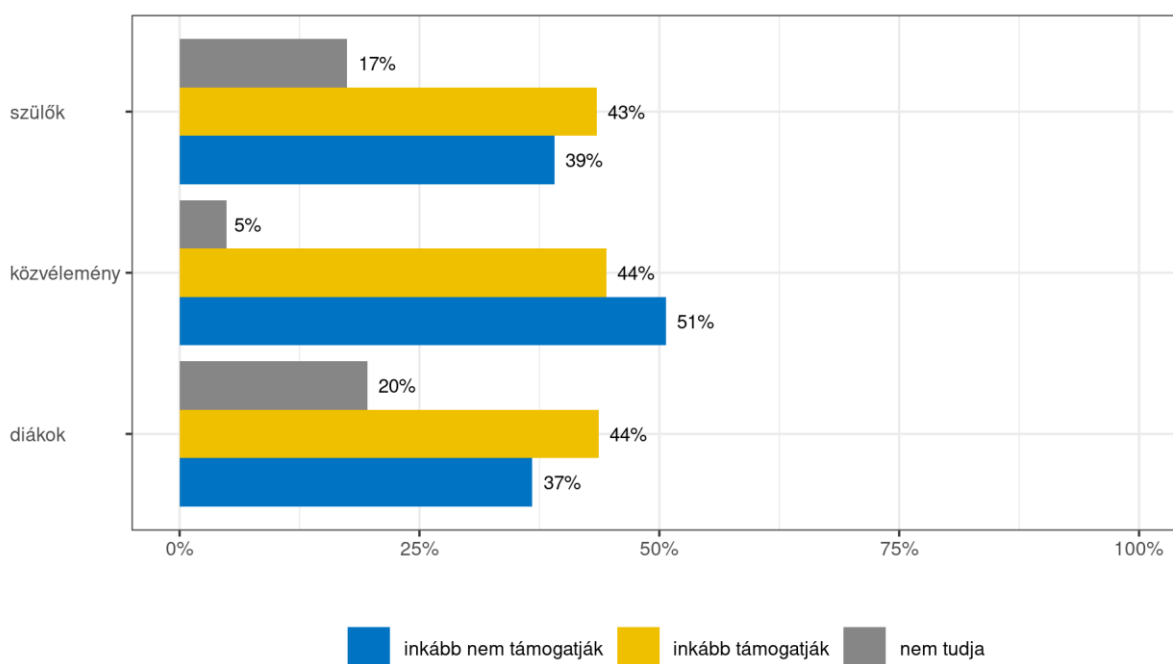
A társak és a környezet támogatása a tiltakozási részvétel fontos prediktora. A kérdőívben az alábbi három kérdés szerepelt arra vonatkozóan, hogy a pedagógusok, hogyan érzékelik környezetük támogatását.

- Az Ön iskolájában tanuló diákok mennyire támogatják a tanárok tiltakozását?

- Az Ön iskolájában tanuló diákok szülei mennyire támogatják a tanárok tiltakozását?
- Mit gondol, összességében a közvélemény mennyire támogatja az oktatással kapcsolatos tiltakozásokat?

A válaszadóknak felkínált 6-fokú skála 1-es értéke azt jelentette, hogy egyáltalán nem támogatják, a 6-os érték pedig, hogy egyértelműen támogatják. A skála értékeiből három kategóriát alakítottunk ki: Inkább támogatják (a 6-fokú skálán 4-es vagy nagyobb értéket jelölők), Inkább nem támogatják (a 6-fokú skálán 3-as vagy kisebb értéket jelölők) végül a választani nem tudók, válaszmegtágadók. Az eredményeket a 7. ábrán foglaltuk össze.

A pedagógusok körében többen vannak azok, akik úgy látják, a diákok és a diákok szülei támogatják a tiltakozásokat (44% illetve 43%). Ugyanakkor a válaszadók jelentős része (20% illetve 17%) nem tudott, vagy nem akart a kérdésre válaszolni. Elképzelhető, hogy a válaszok mögött az információ hiánya húzódhat. A pedagógusok nem ismerik a szülők, diákok véleményét a tiltakozásokról. A tanárok 37, illetve 39 százaléka látja úgy, hogy a diákok és a szülők inkább nem támogatják a tiltakozásokat.

7. ábra A tiltakozások támogatottságának megítélése a pedagógusok körében

A fentiekől eltérően a közvélemény hozzáállását úgy tűnik biztosabban meg tudják ítélni a pedagógusok, hiszen a nem válaszolók aránya mindössze 5 százalék volt. A válaszadók fele szerint (51%) a közvélemény inkább nem támogatja a tiltakozásokat, míg 44 százalékuk szerint inkább támogató a magyar társadalom.

Összefoglalás

2022. áprilisában a Társadalomtudományi Kutatóközpont kutatói online kérdőíves kutatást végeztek a magyarországi pedagógusok körében. A 725 fős minta reprezentatív az iskola regionális elhelyezkedésére, fenntartójára (állami, magán, egyházi), valamint típusára (általános iskola, gimnázium, szakképző intézmény).

A kérdőív az iskolai és demográfiai háttér feltárása mellett a közoktatásban tapasztalt legfontosabb problémákra, a pedagógus tiltakozások megítélésére, és a tiltakozási részvétellel összefüggő tényezőkre fókuszált.

Az eredmények szerint a pedagógusok a legfontosabb 5 probléma közé sorolják az alacsony béreket (92%), a magas munkaterheket (62%), a tanári autonómia hiányát (61%) a tananyag nem megfelelő összetételét (59%), valamint az adminisztrációs terheket (46%).

A pedagógusok háromnegyede, kétharmada támogatja az intézményi, illetve pedagógusi autonómiát, szemben a központosítással, amit mindössze 2-3 százalékuk támogat.

A pedagógusok anyagi helyzetét a háztartás szubjektív anyagi helyzetével mértük. Az eredmények szerint a pedagógusok 44 százaléka „kijön” a jövedelméből, 45 százalékuk nehezen, vagy nagyon nehezen él meg jövedelméből, és mindössze 3 százalékuk nyilatkozott úgy, hogy kényelmesen megélnék.

A pedagógusok tiltakozására koncentráló kérdésekből megtudtuk, hogy a válaszadók döntő többsége (86%) támogatja a tiltakozások célját. A pedagógusokra magas tiltakozási aktivitás volt jellemző az elmúlt egy évben és részvételi hajlandóságuk is magasnak mondható. Kétötödük (42%) nem vett részt egyáltalán a tiltakozásokban, ugyanakkor közel háromötödük (58%) részt vett valamilyen tiltakozási formában. Egyharmaduk részt vett sztrájkban és körülbelül egytizedük polgári engedetlenségben. Körülbelül ugyanilyen arányban hajlandóak lennének a közeljövőben is részt venni tiltakozásokban. Végül a tiltakozások támogatottságáról alkotott véleményeket mutattuk be. A pedagógusok relatív többsége szerint a diákok és a diákok szülei támogatják a tiltakozásokat (44% illetve 43%). Ezzel szemben a válaszadók fele szerint (51%) a szélesebb közvélemény inkább nem támogatja a tiltakozásokat, ugyanakkor több mint kétötödük (44%) a magyar társadalmat inkább támogatónak látja.